

ATROF-MUHITNING KIMYOVIY IFLOSLANISHINI XALQARO-HUQUQIY TARTIBGA SOLISH

Ne'matjonova Shahlo Ixtiyor qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti Ommaviy huquq fakulteti

Davlat huquqiy faoliyati yo'nalishi 1-bosqich talabasi

[e-mail: nematjanovashakhlo@gmail.com](mailto:nematjanovashakhlo@gmail.com)

ANNOTATSIYA

Tabiat so'zini inson eshitganda uning hayoliga shubhasiz go'zal muhit va yashillik keladi. Ammo oxirgi davrda odamlarning o'zlari tomonidan sodir etayotgan ba'zi harakatlari atrof-muhitga jiddiy ta'sir ko'rsatib, tabiat haqidagi dastlabki tushunchalarning mutlaqo aksini namoyon etmoqda. Ushbu maqolada atrof-muhitga yetkazilayotgan zararlarning xavfli oqibatlari, uning inson hayotiga zararli ta'sirlari, dunyo miqyosida tabiatning ifloslanishining statistikasi, atrof-muhitning muhofaza qilishning xalqaro va milliy-huquqiy standartlari haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: antropogen ifloslanish, kimyoviy ifloslanish, pestitsidlar, Rotterdam konvensiyasi.

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ХИМИЧЕСКОГО ЗАГРЯЗНЕНИЯ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

Немаджановой Шахло Ихтияр кизи

Ташкентский государственный юридический университет

Факультет публичного права, Направление государственно-правовой деятельности

Студентка первой ступни

электронная почта : nematjanovashakhlo@gmail.com

АБСТРАКТНЫЙ

Когда человек слышит слово «природа», ему на ум, несомненно, приходит красивая окружающая среда и зелень. Но в последнее время некоторые действия людей сами по себе оказывают серьезное влияние на окружающую среду, показывая полную противоположность первоначальному пониманию природы. В данной статье описаны опасные последствия нанесения ущерба окружающей среде, его вредное воздействие на жизнь человека, статистика глобального загрязнения окружающей среды, международные и национальные правовые нормы охраны окружающей среды.

Ключевые слова: антропогенное загрязнение, химическое загрязнение, пестициды, Роттердамская конвенция.

INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF CHEMICAL POLLUTION OF THE ENVIRONMENT

Nematjanova Shakhlo Ikhtiyor qizi

Toshkent state university of law

Faculty of public law The direction of state legal activity 1st stage student

e-mail: nematjanovashakhlo@gmail.com

ABSTRACT

When a person hears the word nature, the beautiful environment and greenery undoubtedly come to his mind. But in recent times, some of the actions of people by themselves have a serious impact on the environment, showing the complete opposite of the initial understanding of nature. This article describes the dangerous consequences of damage to the environment, its harmful effects on human life, statistics of global environmental pollution, international and national legal standards of environmental protection.

Key words: *anthropogenic pollution, chemical pollution, pesticides, Rotterdam Convention.*

KIRISH

Atrof tabiiy muhitni ifloslanishi — ekologik holatga salbiy ta'sir qiladigan moddalarning atrof muhitda mavjudligi. Atrof tabiiy muhitni ifloslanishi tabiiy resurslarning kamayib ketishidan tashqari, ekologik tizimlarning buzilishiga va energiya almashinuvining tabiiy holatda kechishiga jiddiy ta'sir qiladi. Atrof tabiiy muhitni ifloslanishi tabiiy moddalar tuproq, suv, yer osti boyliklari, atmosfera havosi tarkibining fizik va kimyoviy o'zgarishiga olib keladi.

Agar bunday o'zgarish inson hayotining faoliyati bilan bog'liq bo'lsa — antropogen ifloslanish, uning ishtirokisiz bog'liq bo'lsa tabiiy ifloslanish deyiladi¹. Insonning yashab turgan muhiti uning butun umriga, sog'lig'iga va hatto uning avlodlariga ham ta'sir qilishi hech kimga sir emas albatta. Hozirgi davrda atrof-muhitning tobora shiddat bilan bilan zaharlanib borishi qanchadan-qancha insonlarning hayotdan ko'z yumushlariga sabab bo'layotgani achinarli holat hisoblanadi. Kimyoviy ifloslanishni xalqaro huquqiy tartibga solish hozirgi va kelajak avlodlar uchun atrof-muhitni saqlash bo'yicha jamoaviy majburiyatni aks ettiradi. Shartnomalar, bitimlar va konvensiyalarni o'rnatish orqali jahon hamjamiyati kelishilgan harakatlar uchun zamin yaratdi. Biroq, kimyoviy ifloslanishni bartaraf etish milliy va xalqaro darajada doimiy sa'y-harakatlarni talab qiladi, bunda barcha uchun toza va sog'lom sayyorani ta'minlash uchun innovatsiyalar, hamkorlik va barqaror amaliyotlarga e'tibor qaratilmoqda.

Atrof-muhitning kimyoviy ifloslanishini xalqaro huquqiy tartibga solish birinchi navbatda turli xalqaro shartnomalar, bitimlar va konvensiyalar bilan tartibga solinadi. Ushbu huquqiy hujjatlar kimyoviy ifloslanishning transchegaraviy xususiyatini hal qilish va mamlakatlar atrof-muhitni kimyoviy ifloslanishning zararli ta'siridan himoya qilish uchun birgalikda harakat qilishini ta'minlash uchun ishlab chiqilgan.

¹ <https://uz.m.wikipedia.org>>

Bu boradagi eng muhim xalqaro huquqiy hujjatlardan biri doimiy organik ifloslantiruvchi moddalar (POP) to'g'risidagi Stokgolm konvensiyasi bo'lib, uning maqsadi atrof-muhit va atrof-muhitda saqlanib qoladigan yuqori zaharli kimyoviy moddalar bo'lgan TOKlarni ishlab chiqarish, foydalanish va chiqarishni yo'q qilish yoki cheklashdan iborat. tirik organizmlarda bioto'planishi mumkin. Konvensiya ko'plab mamlakatlar tomonidan ratifikatsiya qilingan va bir qancha zararli kimyoviy moddalardan bosqichma-bosqich voz kechishga olib keldi. Yana bir muhim shartnoma xavfli chiqindilarning paydo bo'lishini minimallashtirish va ularni ekologik jihatdan oqilona boshqarishni ta'minlashga qaratilgan xavfli chiqindilarning transchegaraviy olib o'tishini va ularni yo'q qilishni nazorat qilish to'g'risidagi Bazel konvensiyasidir.

Konvensiya xavfli chiqindilarni transchegaraviy olib o'tish va ularni utilizatsiya qilishni nazorat qilish, shuningdek, xavfli chiqindilar paydo bo'lishining oldini olish va kamaytirish qoidalarini o'z ichiga oladi.

Xalqaro savdoda ba'zi xavfli kimyoviy moddalar va pestitsidlar uchun oldindan xabardor qilingan rozilik tartibi to'g'risidagi Rotterdam konvensiyasi ham muhim huquqiy hujjat bo'lib, eksport qiluvchi mamlakatlardan ayrim xavfli kimyoviy moddalar va pestitsidlarni jo'natishdan oldin import qiluvchi mamlakatlardan rozilik olishni talab qiladi va shu bilan import qiluvchi mamlakatlarga shunday qilish imkoniyatini beradi. kimyoviy moddalarni qabul qilish to'g'risida xabardor qilingan qarorlar. Ushbu konvensiyalarga qo'shimcha ravishda atrof-muhitning kimyoviy ifloslanishini tartibga soluvchi mintaqaviy kelishuvlar va milliy qonunlar ham mavjud. Misol uchun, Evropa Ittifoqi xavfli kimyoviy moddalarni ishlab chiqarish va ulardan foydalanishni nazorat qilish uchun bir nechta direktivalar va qoidalarni qabul qildi, Qo'shma Shtatlarda atrof-muhitni muhofaza qilish, kompensatsiya va javobgarlik to'g'risidagi keng qamrovli qonun (CERCLA) va toksik moddalarni nazorat qilish to'g'risidagi qonun kabi qonunlar mavjud. (TSCA) xavfli moddalarni chiqarish va utilizatsiya qilishni tartibga solish.

Umuman olganda, atrof-muhitning kimyoviy ifloslanishini xalqaro huquqiy tartibga solish murakkab va rivojlanayotgan soha bo'lib, atrof-muhitni kimyoviy

ifloslanishning zararli ta'siridan himoya qilishga qaratilgan xalqaro, mintaqaviy va milliy darajadagi turli huquqiy hujjatlar mavjud hisoblanadi.

MATERIAL VA METODLAR. Ifloslanishning ta'siri va turli xil ifloslanishni nazorat qilish rejimlarining oqibatlari juda murakkab bo'lib, psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, odamlar murakkab muammolarni o'zlariga qaraganda boshqacha hal qilishadi. Masalan, ular murakkab muammolarni ajratish uchun mo'ljallangan soddalashtirilgan evristikalarni qo'llashga moyil hisoblanadilar. Garchi bu evristikalar tez-tez moslashuvchan bo'lsa-da, ular bizni yo'ldan ozdirishi mumkin. Ko'proq asosli tizimdagi murakkablik yoki sabab-oqibat munosabatlari, soddalashtiruvchi evristika shunchalik ko'p buzilishlarni keltirib chiqaradi²¹.

JONLI TABIATNING XAVFLI INQIROZGA UCHRASHI. Bu yerda bugungi

kunda sayyoramiz oldida turgan ko'plab xavfli tabiat inqirozlari mavjud, ammo eng dolzarblaridan biri bioxilma-xillikning pasayishi hisoblanadi. Biologik xilma-xillik Yerdagi hayotning xilma-xilligini, jumladan o'simliklar, hayvonlar, zamburug'lar va mikroorganizmlarni anglatadi. Bu xilma-xillik sayyoramiz salomatligi va barcha

tirik mavjudotlar, jumladan, odamlarning farovonligi uchun juda muhimdir. O'tgan asrda inson faoliyati biologik xilma-xillikning keskin pasayishiga olib keldi. Bu pasayish bir qator omillar, jumladan, yashash joylarining yo'qolishi, ifloslanish, iqlim o'zgarishi va tabiiy resurslardan ortiqcha foydalanish bilan bog'liq. Ushbu pasayish natijasida ko'plab turlar yo'qolib ketish xavfi ostida.

Biologik xilma-xillikning yo'qolishi bir qator salbiy oqibatlarga olib keladi. Masalan, changlatish va suvni tozalash kabi ekotizim xizmatlarining pasayishiga olib kelishi mumkin. Bu, shuningdek, ekotizimlarni iqlim o'zgarishi va boshqa buzilishlarga nisbatan zaifroq qilishi mumkin. Bundan tashqari, biologik xilma-

¹ <https://advance.lexis.com/api/document?id=urn:contentItem:67WB-RN91-DYRW-V4FV-00000-00&idtype=PID&context=1516831>

xillikning yo‘qolishi inson salomatligiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Masalan, ko‘plab muhim dorilar o‘simliklar va hayvonlardan olinadi. Agar bu turlar yo‘q bo‘lib ketsa, biz ushbu hayotni qutqaruvchi muolajalardan mahrum bo‘lishimiz mumkin.

Biologik xilma-xillikning kamayishi murakkab muammo bo‘lib, oson yechimlari yo‘q. Biroq, bu inqirozni hal qilish uchun shaxslar va hukumatlar qila oladigan bir qator ishlar mavjud. Bularga quyidagilar kiradi:

- Yashash joyini himoya qilish;
- Ifloslanishni kamaytirish;
- Iqlim o‘zgarishini hal qilish;
- Resurslardan barqaror foydalanishni rag‘batlantirish;
- Tabiatni muhofaza qilish bo‘yicha harakatlarni qo‘llab-quvvatlash;

Hozirgi davrda biz yashab turgan zaminning inqirozga yuz tutishining natijalarini sanaydigan bo‘lsak uning nihoyasini topishga ikkilanib qolmoqdamiz bularga misol qilib quyidagilarni keltirishimiz mumkin:

- global isish;
- biologik xilma-xillikning yo‘qolishi;
- ozon qatlamining yemirilishi;
- muzliklarning yemirilishi;
- o‘rmonlarning kesilishi natijasida ularning yo‘qolib borishi;
- oziq-ovqatning chiqindilari masalan plastik idishlar;
- tuproq degradatsiyasi;
- suvning ifloslanishi;
- okeanning kislotalanishi;
- suv tanqisligi.

Biz hozirgi hayot tarzimizni saqlab qolish uchun 1,6 Yer ekvivalentidan foydalanmoqdamiz va ekotizimlar bizning talablarimizga javob bera olmaydi. (Becoming Generation Restoration, UNEP). Dunyodagi 8 millionga yaqin o‘simlik va hayvonlarning bir millioni yo‘qolib ketish xavfi ostida. (IPBES). Er yuzasining 75 foizi inson harakatlari tufayli sezilarli darajada o‘zgargan, shu jumladan botqoqli

hududlarning 85 foizi. (IPBES). Okean hududining 66 foizi inson faoliyati, jumladan, baliqchilik va ifloslanish ta'sirida. (IPBES). Dunyodagi dengiz baliqlarining 90% ga yaqini to'liq ekspluatatsiya qilinadi, haddan tashqari ekspluatatsiya qilinadi yoki tugaydi. (UNCTAD). Bizning global oziq-ovqat tizimimiz biologik xilma-xillikni yo'qotishning asosiy omili bo'lib, faqat qishloq xo'jaligi yo'qolib ketish xavfi ostida bo'lgan 28 000 turdan 24 000 tasi aniqlangan tahdid hisoblanadi. (Chatham House va UNEP). Qishloq xo'jaligining kengayishi yerdagi biologik xilma-xillikning yo'qolishining 70 foizini tashkil qiladi. (CBD)

STATISTIKA. Kimyoviy ifloslanishni xalqaro huquqiy tartibga solish hozirgi va kelajak avlodlar uchun atrof-muhitni saqlash bo'yicha jamoaviy majburiyatni aks ettiradi. Shartnomalar, bitimlar va konvensiyalarni o'rnatish orqali jahon hamjamiyati kelishilgan harakatlar uchun zamin yaratdi. Biroq, kimyoviy ifloslanishni bartaraf etish milliy va xalqaro darajada doimiy sa'y-harakatlarni talab qiladi, bunda barcha uchun toza va sog'lom sayyorani ta'minlash uchun innovatsiyalar, hamkorlik va barqaror amaliyotlarga e'tibor qaratiladi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra dunyo mintaqalaridagi ifloslanish turlarini quyidagi foizlarda ko'rishimiz mumkin:

1. Xitoy (30%)

Dunyoning eng ko'p aholisi bo'lgan mamlakat ulkan eksport bozoriga ega, bu uning sanoati sayyora uchun jiddiy xavfga aylanib borayotganini ko'rdi. Ushbu sanoatning aksariyati joylashgan beshta viloyatda dioksid dunyoning boshqa mamlakatlariga qaraganda ko'proq chiqariladi. Natijada, Pekin so'nggi yillarda atrof-muhit ifloslanishi uchun doimiy qizil signallarni boshdan kechirdi.

2. AQSH (15%)

Dunyoning eng yirik sanoat va tijorat kuchi. Garchi so'nggi paytlarda u iqlim o'zgarishiga qarshi kurash bo'yicha eng muhim tashabbuslarni ilgari surgan bo'lsa-da, amalda ularning aksariyati etarli emasligi ko'rsatildi. Uning ifloslanish darajasi ham katta shaharlar bilan chegaralanmaydi; ko'pgina qishloq joylari ham oqibatlarini seza boshlaydi.

3. Hindiston (7%)

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyodagi eng ifloslangan 15 ta shahardan 14 tasi Hindistonda. Mamlakatda 1981 yildan beri havo sifatini himoya qiluvchi qonun mavjud, ammo qazib olinadigan yoqilg'ilarni yoqish sezilarli darajada o'sdi va natijada Hindiston dunyodagi eng ifloslantiruvchi davlatlar reytingida uchinchi o'rinni egalladi.

4. Rossiya (5%)

Geografik jihatdan dunyodagi eng yirik davlat neft, ko'mir, gaz va qazib olinadigan yoqilg'i kabi mahsulotlarga yuqori darajada qaramligi uchun ushbu reytingda paydo bo'ldi. Bundan tashqari, so'nggi bir necha o'n yilliklarda u bir nechta ekologik favqulodda vaziyatlarni boshdan kechirdi va o'rmonlarning kesilishi va hayvonlar ovining yuqori darajasiga ega.

5. Yaponiya (4%)

Nihoyat, Xitoydan keyingi boshqa buyuk Osiyo davlati ro'yxatni to'ldiradi. Yaponiya dunyodagi qazib olinadigan yoqilg'ining eng yirik iste'molchisi va issiqxona gazlarining beshinchi yirik emissiyasidir. Bu holat shahar rivojlanishining yuqori darajasi va sanoatning tabiatga unchalik ahamiyat bermasligi bilan bog'liq.

Kimyoviy chiqindilar miqyosi yiliga 220 milliard tonnani tashkil etishi taxmin qilinmoqda, ulardan issiqxona chiqindilari atigi 20% ni tashkil qiladi va haqiqatan ham kattaroq bo'lishi mumkin (1-rasm) (Cribb 2017). Bundan tashqari, kimyoviy relizlar katta darajada kumulatifdir. Odamlarning kimyoviy belgisi hozir hamma joyda mavjud bo'lib, u atmosferaning yuqori qatlamlarida, eng baland tog'larda, eng chuqur okeanlarda, qutbdan qutbgacha va eng chekka, aholi yashamaydigan hududlarda, tuproqda, suvda, havoda va dengizda aniqlangan. inson oziq-ovqat zanjiri (Gruber 2018). Okeanlar va ko'llarda 700 dan ortiq "o'lik zonalar" ma'lum bo'lib, o'g'itlar, agrokimyoviy moddalar va cho'kindi moddalar bilan ifloslanishi ushbu yashash joylarining buzilishi bilan eng kuchli bog'liq bo'lgan omillardan biridir (Diaz va

Rosenberg, 2008, Laffoley va Baxter, 2019). Sanoat kimyoviy moddalari, shu jumladan ma'lum kanserogenlar va ularning qoldiqlari barcha populyatsiyalarning qon va to'qimalarida, jumladan, tug'ilmagan va chaqaloqlarda (Mathiesen va boshq., 2021, Soleman va boshq., 2020) hamda ona sutida (Hu va boshqalar) aniqlangan. boshq., 2021, van den Berg va boshq., 2017). Ular suv biotasida, o'simliklarda va yovvoyi hayvonlarda, shuningdek oziq-ovqat mahsulotlarida uchraydi (Gruber 2018). Hayot genetika, metabolizm, ovqatlanish va atrof-muhitning funksiyasidir va kimyoviy toksiklik bu funksiyalarning har birini buzishi mumkin; barcha antropogen kimyoviy moddalarning birgalikdagi va kumulatif ta'siri, birgalikda harakat qilib, inson hayotining o'ziga putur etkazishi mumkin¹.

TARTIBGA SOLISH. Ba'zi shtatlar va mahalliy aholi punktlari va xalqaro tashkilotlar plastikalarga oid qonunlar va qarorlar qabul qildilar. Eng muhimi, Birlashgan Millatlar Tashkiloti 2022 yil mart oyida "plastmassani tugatish to'g'risida" gi qonuniy majburiy shartnomani ishlab chiqish rejasini o'z ichiga olgan rezolyutsiyani qabul qildi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit bo'yicha dasturining Atrof-muhit assambleyasi qarori 5/14 (2-mart, 2024-yil). Qarorda plastic ifloslanish mikroplastmassalarni o'z ichiga olishi tan olinadi².

Plastmassa ifloslanishini yanada samarali nazorat qilishning eng oddiy yondashuvi maqsadli takomillashtirishdir. Misol uchun OCPSF oqava suvlarini cheklash bo'yicha ko'rsatmalarni va CAAni yangilashni o'z ichiga oladi. Biroq, potentsial eng ta'sirli o'zgarish EPKga tegishli bo'lishi mumkin. TSCA polimerdan ozod qilish 409, deb taxmin qilingan yaxshi polimerlar EPKga qaraganda ko'proq zarar keltiradi. Hozirgi vaqtda EPK ba'zi potentsial zaharli qo'shimchalarni va ular bilan parchalanadigan polimerlarni istisno qiladi. EPA potentsial toksik qo'shimchalar bo'lgan barcha polimerlarni ko'rib chiqishi va ularni to'liq ta'minlashi kerak. EPK

¹ <https://uznature.uz>

² <https://advance.lexis.com/api/document?id=urn:contentItem:6829-3M81-DY89-M2VJ-00000-00&idtype=PID&context=1516831>

shuningdek, toksik bo‘lmagan muhim ta’sirlarni hisobga olish uchun o‘z qoidalari va TSCA amaliyotiga o‘zgartirishlar kiritishi kerak. Bundan tashqari, EPA oldini olish uchun kimyoviy sinfga asoslangan qarorlar qabul qilish orqali TSCA kimyoviy tekshiruvini soddalashtirishi mumkin. Bu kimyoviy ishlab chiqarishning tez sur‘atlariga rioya qilish uchun EPKni yaxshi jihozlaydi. Washington shtati yaqinda uning shtat Ekologiya departamentiga tasniflash va qabul qilish huquqini beruvchi qonunni qabul qildi.

O‘zbekiston Respublikasining statistikasi bo‘yicha O‘zbekiston jiddiy ekologik muammolarga duch kelmoqda, ayniqsa havoning ifloslanishi. Mamlakat havo sifati doimiy ravishda dunyodagi eng yomonlari qatoriga kiradi, zarrachalar (PM_{2.5}) darajasi Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ko‘rsatmalaridan ancha yuqori. 2022-yilda poytaxt Toshkent shahrida PM_{2,5} ning o‘rtacha konsentratsiyasi 48,7 mkg/m³ ni tashkil etdi, bu JSST tomonidan “sog‘lom bo‘lmagan” deb tasniflanadi. Bu ifloslanish darajasi nafas olish muammolari, yurak-qon tomir kasalliklari va saraton kabi bir qator salbiy ta’sirlar bilan bog‘liq. O‘zbekistonda havoning ifloslanishi muammosiga bir qancha omillar ta’sir ko‘rsatadi, jumladan:

Transport: Avtomobillar O‘zbekistonda havoni ifloslantiruvchi asosiy manba bo‘lib, umumiy chiqindilarning 60% ga yaqinini tashkil qiladi. Bu qisman mamlakatning eskirgan avtomobil parki va eskiroq, ko‘proq ifloslantiruvchi avtomobillarga tayanishi bilan bog‘liq.

Sanoat: Sanoat faoliyati, ayniqsa energiya ishlab chiqarish va ishlab chiqarish bilan bog‘liq bo‘lganlar ham havo ifloslanishiga sezilarli hissa qo‘shadi. Bu manbalardan chiqadigan chiqindilarga oltingugurt dioksidi, azot oksidi va uchuvchi organik birikmalar kiradi.

Chang bo‘ronlari: O‘zbekiston chang bo‘ronlariga moyil bo‘lib, atrofdagi cho‘llardan katta miqdorda zarracha moddalarni olib o‘tishi mumkin. Ushbu bo‘ronlar, ayniqsa bahor va yozda havo ifloslanishi darajasini yanada kuchaytirishi mumkin.

O‘zbekiston hukumati mamlakatdagi havoning ifloslanishi muammosini hal qilish bo‘yicha chora-tadbirlar ko‘rdi, jumladan, transport vositalari va sanoat

korxonalar uchun qat'iy emissiya standartlarini joriy etish, toza energiya manbalaridan foydalanishni targ'ib qilish va aholining havo ifloslanishining sog'liq uchun xavflari haqida xabardorligini oshirish. Biroq, bu sa'y-harakatlar cheklangan muvaffaqiyat bilan kutib olindi va havoning ifloslanishi O'zbekistonda asosiy tashvish bo'lib qolmoqda. 2022-yilda O'zbekiston havoga 1,3 million tonnaga yaqin ifloslantiruvchi moddalar chiqargan. Ushbu ma'lumotlardagi sonlarnilarni yuqoriligi hayrantlanarli hioblanadi.

Kimyoviy ifloslanishning ekologik oqibatlari to'g'risida xabardorlik 20-asrning ikkinchi yarmida kuchaydi. Yaponiyadagi Minamata simobidan zaharlanish va

Qo'shma Shtatlardagi Sevgi kanalidagi falokat kabi yuqori darajadagi voqealar xavfli kimyoviy moddalarni ishlab chiqarish, ulardan foydalanish va yo'q qilishni tartibga solishda global hamkorlik zarurligini ta'kidladi.

Bir qator xalqaro shartnomalar va shartnomalar kimyoviy ifloslanishga qarshi huquqiy bazaning asosini tashkil qiladi. 2001-yilda qabul qilingan Doimiy organik ifloslantiruvchi moddalar to'g'risidagi Stokgolm konvensiyasi uzoq masofaga tashish hamda inson salomatligi va atrof-muhitga salbiy ta'siri bilan mashhur bo'lgan turg'un organik ifloslantiruvchi moddalarni ishlab chiqarish va ulardan foydalanishni yo'q qilish yoki cheklashga qaratilgan muhim shartnomadir.

1998-yilda tashkil etilgan Xalqaro savdoda ba'zi xavfli kimyoviy moddalar va pestitsidlar uchun oldindan xabardor qilingan rozilik tartibi to'g'risidagi Rotterdam konvensiyasi xavfli kimyoviy moddalarning xalqaro savdosini boshqarishda umumiy mas'uliyat va hamkorlikdagi sa'y-harakatlarga yordam beradi. Ushbu shartnoma mamlakatlardan potentsial xavfli kimyoviy moddalar to'g'risida ma'lumot almashishni talab qiladi va import qiluvchi mamlakatlar ularni xavfsiz boshqarish va ishlatish imkoniyatiga ega bo'lishini ta'minlaydi. Bundan tashqari, 1989-yilda qabul qilingan Xavfli chiqindilarning transchegaraviy olib o'tishini va ularni yo'q qilishni nazorat qilish to'g'risidagi Bazel konvensiyasi xavfli chiqindilarni chegaralar orqali olib o'tishini ko'rib chiqadi va bunday chiqindilarni ekologik jihatdan oqilona boshqarish va yo'q qilishga urg'u beradi. 1998-yilda tashkil etilgan Xalqaro savdoda ba'zi xavfli

kimyoviy moddalar va pestitsidlar uchun oldindan xabardor qilingan rozilik tartibi to'g'risidagi Rotterdam konventsiyasi xavfli kimyoviy moddalarning xalqaro savdosini boshqarishda umumiy mas'uliyat va hamkorlikdagi sa'y-harakatlarga yordam beradi. Ushbu shartnoma mamlakatlardan potentsial xavfli kimyoviy moddalar to'g'risida ma'lumot almashishni talab qiladi va import qiluvchi mamlakatlar ularni xavfsiz boshqarish va ishlatish imkoniyatiga ega bo'lishini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, 1989-yilda qabul qilingan Xavfli chiqindilarning transchegaraviy olib o'tishini va ularni yo'q qilishni nazorat qilish to'g'risidagi Bazel konventsiyasi xavfli chiqindilarni chegaralar orqali olib o'tishini ko'rib chiqadi va bunday chiqindilarni ekologik jihatdan oqilona boshqarish va yo'q qilishga urg'u beradi.

Xalqaro shartnomalar harakatlar uchun asos yaratsa-da, samarali tartibga solish mustahkam milliy amaliyotni talab qiladi. Mamlakatlar xalqaro standartlarga mos keladigan qonunchilikni ishlab chiqish va amalga oshirishga da'vat etiladi. Bu atrof-muhitga zararli kimyoviy moddalar tarqalishini minimallashtirish uchun monitoring tizimlarini yaratish, emissiya chegaralarini belgilash va ehtiyot choralarini ko'rishni o'z ichiga oladi.

Xalqaro huquqiy bazadagi yutuqlarga qaramay, muammolar saqlanib qolmoqda. Majburiylik va rioya qilish davlatlar orasida farq qiladi va kimyoviy ishlab chiqarishning rivojlanayotgan tabiati tegishli ravishda tartibga solinmagan yangi moddalarni keltirib chiqaradi. Bundan tashqari, kimyoviy ifloslanish merosini hal qilish va ifloslangan joylarni tozalash davom etayotgan muammolar bo'lib qolmoqda. Kimyoviy ifloslanish bo'yicha xalqaro huquqiy tartibga solishning kelajagi hamkorlikni kuchaytirish, monitoring va qo'llash mexanizmlarini kuchaytirish hamda xavfsizroq alternativlarni ishlab chiqish va qabul qilishga ko'maklashishdan iborat. Bundan tashqari, kimyoviy ifloslanishga qarshi global kurashda muhim yutuqlarga erishish uchun aholining xabardorligini oshirish va davlatlar va jamoalar o'rtasida umumiy mas'uliyat hissini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, atrof-muhitning kimyoviy ifloslanishi xalqaro huquqiy tartibga solish ko'p qirrali va rivojlanayotgan sohadir. U atrof-muhitni kimyoviy ifloslanishning zararli ta'siridan himoya qilishga qaratilgan xalqaro, mintaqaviy va milliy darajadagi bir qator huquqiy hujjatlarni o'z ichiga oladi. So'nggi yillarda mamlakatimizda ekologik xavfsizlikni ta'minlash, ekologik vaziyatni yaxshilash, chiqindilarning insonlar sog'lig'iga zararli ta'sirini oldini olish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, sanitariya va ekologik holat sifatini oshirish uchun qulay sharoitlar yaratish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar izchil amalga oshirilmoqda¹.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. SUSTAINABILITY CONFERENCE OF AMERICAN LEGAL EDUCATOR:
ARTICLE: The Psychology of Pollution Control
2. ARTICLE: PLASTICS AND THE LIMITS OF U.S. ENVIRONMENTAL LAW
3. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING FARMONI
2030-YILGACHA BO'LGAN DAVRDA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING
ATROF MUHITNI MUHOFAZA QILISH KONSEPSIYASINI TASDIQLASH
TO'G'RISIDA
4. <http://lex.uz>
5. <http://uznature.uz>
6. <http://uz.wikipedia>
7. Yuridik ensiklopediya
8. Harvard Environmental Law Review

Copyright (c) 2023 President and Fellows of Harvard College

¹ <http://lex.uz>